

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală, Anul universitar 2008-2009
Semestrul

I. Informații generale despre curs, seminar, lucrarea practică sau laborator.

Titlul disciplinei: ***Influențe și contingente ale artei europene cu (în) artele plastice din Transilvania.***

Codul:

Numărul de credite:

Locul de desfășurare: sala Virgil Vătășianu, clădirea, str. Universității, nr. 7-9.

Programarea în orar a activităților:

II. Informații despre titularul de curs, seminar, lucrare practică sau laborator.

Nume, titlu științific: Nicolae Sabău, profesor dr.

Informații de contact: nicolaesabau@personal.ro; tel. 0721 680344; 0264-594502.

Ore de audiență: luni, 14.00-16.00.

III. Descrierea disciplinei:

Cursul este dedicat contribuției măștrilor (arhitecți, ingineri militari, sculptori, pictori etc) italieni, austrieci, germani și francezi la implementarea în Voievodatul, mai apoi Principatul și Marele principat al Transilvaniei, a experiențelor și modalităților constructive novatoare elaborate în Europa occidentală și centrală. Circulația meșterilor și dezvoltarea șantierelor mănăstirești ale diferitelor ordine monahale (cistercieni, dominicani, minoriți, benedictini, augustinieni, clarise, franciscani, iezuiți, premonstratenzi, ursuline și piariști), arhitectura militară (fortificații ale Principatului transilvan, fortificații de tip „Vauban”), arhitectura civilă (castele, palate, case orășenești etc), pictura parietală (programe iconografice din perioada gotică) în biserici, castele și palate din Transilvania (sec. XV-XVIII), sculptură și argintărie (sec. XIV-XVIII). Influențe occidentale în arta Țării Românești (sec. XVII-XVIII).

IV. Bibliografie obligatorie:

1. Cesare Alzati, *În inima Europei. Studii de istorie religioasă a spațiului românesc*. Centrul de Studii Transilvane.FCR. Cluj-Napoca, 1998.
2. Gh. Anghel, *Cetăți medievale din sud-vestul Transilvaniei*, București, 1968.
3. Idem, *Cetăți medievale din Transilvania*, București, 1972.,

4. Balogh Jolán, *Az erdély renaissance*, I, Kolozsvár, 1943.
5. Dan Nicolae Busuioc – von Hasselbach, *Țara Făgărașului în secolul al XIII-lea. Mănăstirea cisterciană Cârța*, vol. I, II, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2000.
6. Anca Brătuleanu, *Curți domnești și boierești în România. Valahia veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea. Romanian Princely and Nobiliary Courts. The 17th and 18th century Walachia*, Simetria, București, 1997.
7. Klara Garas, *Maestri italiani e veneziani nell'Ungheria del secolo XVIII*, in „Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo (a cura di B. Köpeczi e P. Sárközy)”, Budapesta, 1982.
8. Kovács A, Mircea Țoca, *Arhitecți italieni în Transilvania în cursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” SH., nr. 18, Cluj, 1973.
9. Dana Jenei, *Gothic Mural Painting in Transylvania*, Noi Media Print, București, 2007.
10. Lángi József, Mihály Ferenc, *Erdélyi falképek és festett faberendezések*. 3., Budapesta, 2006.
11. Gheorghe Macarie, *Interferențe spirituale italo-române. Interferenze spirituali italo-rumene*, Editura Universitas XXI, Iași, 2002.
12. Gheorghe Mândrescu, *Arhitectura în stil Renaștere la Bistrița*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.
13. Mario Ruffini, *L'influsso italiano în Valacchia nell'epoca di Costantino-Vodă Brâncoveanu (1688-1714)*, în „Acta Historica” Societas Academica Dacoromana, Monachii, 1974.
14. Adrian Andrei Rusu, Nicolae Sabău, Ileana Burnichioiu, Ion Vasile Leb, Maria Makó Lupescu, *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
15. Mihaela Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002.
16. Șerban Turcuș & Veronica Turcuș, *Ordinul Cistercian în Transilvania medievală*, România Press, București, 2003
17. Nicolae Sabău, *Alcuni maestri italiani nella Transilvania del Settecento*, în „Italia e Romania due popoli e due storie a confronto (secc. XIV-XVIII), a cura di Sante Graciotti, Firenze, Leo S. Olschi, MCMXCVIII.
18. Idem, *Maestri italiani nell'architettura religiosa Barocca della Transilvania. Maestri italiani în arhitectura religioasă barocă din Transilvania*, Editura Ararat, București, 2001.
13. Idem, *Metamorfoze ale Barocului Transilvan*, vol. II, *Pictura*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2005.
14. *Maestri Ticinesi in Transilvania tra Cinquecento e Settecento* (a cura di Nicolae Sabău), Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007.

V. Materiale folosite în cadrul procesului educațional specific disciplinei:

Cursul se bazează pe un bogat material vizual aflat în colecția de diapozitive și CD-uri a Catedrei de Istoria Artei de la Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB și din colecția titularului cursului, prof.dr. N. Sabău. Se vor face prezentări și în fața unor monumente medievale și premoderne relevate și construite de maeștrii italieni, germani, austrieci și francezi (la Cluj-Napoca: Casa Wolphard-Kakas, Cetățuia, biserica iezuită și palatul Toldalaghi – Sediul administrativ al UBB).

VI. Planificarea/Calendarul întâlnirilor (cursurilor) și a verificărilor/examinărilor intermediare:

I săptămână, 2009: *Catedrala catolică din Alba Iulia –rezonanțe arhitecturale europene. Goticul târziu, Renașterea matură și târzie în Transilvania. Cercurile umaniste ale episcopilor catolice din Oradea și Alba Iulia între 1435 și 1543. Influența italiană în arhitectură și sculptură(Statuia Sf. Gheorghe opera lui Martin și Gheorghe din Klusenbach (Cluj); sigiliul lui Ștefan, voievod al Transilvaniei, fiul regelui Carol Robert de Anjou; influențe ale modelelor italiene, sud-germane în pictura a fresco, altare, tavane casetate (Vlaha, Sântejude, Sântana de Mureș, Mălâncrav, Sighișoara, Alba Iulia, Hunedoara, Ocna Sibiului).*

Bibliografie: Gh. Anghel, *Cetăți medievale din sud-vestul Transilvaniei*, București, 1968, pp. 4 sq.; A.A. Rusu, *Castelarea Carpatică*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2005, pp. 443-473; Balogh Jolán, *Il Rinascimento in Transilvania* (Sunto del testo ungherese), in Eadem, *Az erdélyi renaissance*, I, Kolozsvár, 1943, pp. 366-386; *Sigismundus Rex et Imperator. Kunst und Kultur zur Zeit Sigismundus von Luxemburg 1387-1437*. Hrsg. Imre Takács. Unter Mitarbeit von Zsombor Jékely, Szilárd Papp und György Poszler. Budapest, Szépművészeti Múzeum, , 18. März – 18. Juni 2006. Luxemburg. Musée national d'histoire et d'art 13. Juli – 15 Oktober 2006. Philipp von Zabern, pp. 11- 17, 18-23, 24-37, 87, 106, 130-131, 143-167, 281, 304; Dana Jenei, *Gothic Mural Painting ...* pp. 72-78, 78-80, 94-102.

II săptămână, 2009: *Influența artei italiene în sculptur-reliefuri în piatră (Dârju, Hunedoara, Gilău, Cluj, Cehu Silvaniei, Sibiu, Oradea, Alba Iulia, Biertan, Chesău, Tonciu, Bozieș etc.), influența italiană și franceză în artele minore, în argintăria transilvană, importuri de codice și stampe occidentale, bronzuri și tesături italiene.*

Bibliografie: Balogh Jolán, *Il Rinascimento in Transilvania*, pp.376-386; Corina Nicolescu, *Argintăria laică și religioasă în Țările Române (sec. XIV-XIX)*, București, 1968, pp. 10-12, 17-19, 23-29.

III săptămână, 2009: *Arhitectura Renașterii tardive în Transilvania (1542-1720)*. Arhitecți italieni în Transilvania: Secolul al XVI-lea (*Il Cinquecento*): Ioannes Fiorentinus, Domenico da Bologna, Alessandro Clippa, Martino de Spazio, Alessandro da Urbino, Antonio da Bufalo, Sforza Pallavicino, Andrea da Treviso, Antonio da Spazio (Spazzo?), Francesco da Pozzo, Alessandro Cavolini, Cristoforo della Stella, Paolo da Mirandola, Cesare, Giulio e Ottavio Baldigara, Domenico Ridolfini da Camarino, Simone Genga).

Bibliografie: Aldo Crivelli, *Artisti ticinesi dal Baltico al Mar Nero. Svezia, - Polonia – Cecoslovacchia – Austria – Jugoslavia – Ungheria – Romania – Turchia*, Lugano, 1969, pp. 108-110; A. Kovács, M. Țoca, *Artiști italieni în Transilvania în cursul secolelor al XVI-lea și al XVIII-lea*, in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, SH, nr. 18 Cluj, 1973, pp. 19-36.

IV săptămână, 2009: *Petrus Italus lapicida da Lugano la Bistrița*.

Bibliografie: Gheorghe Mândrescu, *L'attività di dell'architetto Petrus Italus da Lugano a Bistrița in Romania*, in „Bolletino Storico della Svizzera Italiana”, vol. XCVI, Fascicolo IV, Bellinzona, 1984, pp. 151-178; Idem, *Arhitectura în stil Renaștere la Bistrița*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999, pp. 35-65, 59-64, 86-87.

V săptămână, 2009: *Arhitectura Renașterii târzii în Transilvania. Secolul al XVII-lea (Il Seicento)*: Giacomo Resti, Giovanni Landi, Antonio Castello, Agostino Serena, Sebastiano Sala, Giovanni Fontanici, Raimondo Monticuccoli, Davide Rettani.

Bibliografie: Mariusz Karpowicz, *Artisti Ticinesi in Polonia nella prima metà del '600*, Ticino Management Sa. Edizione Arte e Storia, 2002, pp. 13-15, 93-105, 135-155, 155-175; Kovács András, *Artisti del settentrione italiano in Transilvania nella prima metà del Seicento*, in Nicolae Sabau (a cura), „Artisti Ticinesi in Transilvania tra Cinquecenti e Settecento”, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007, pp. 29-49.

VI săptămână, 2009: *Luigi Ferdinando Marsigli în Europa Central-Orientală (Ungaria, Transilvania și Valacchia)*.

Bibliografie: Asupra activității lui Marsigli a se vedea studiile, încă astăzi fundamentale, semnate de: L. Bruzzo, *Luigi Ferdinando Marsigli. Nuovi studi sulla vita e sulle opere minori edite e inedite*, Bologna, 1921, e di M. Longhena, *Il Conte L.F. Marsigli un uomo d'arme e di scienza*, Milano, 1930; Giovanni Brizzi, *Studi militari romani*, Editrice Clueb, Bologna, 1983, pp. 77-144; Gyula Herczeg, *L'Autobiografia di Luigi Ferdinando Marsigli e l'Ungheria*, in

„Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo”. Rapporti italo-ungheresi dalla presa di Buda alla Rivoluzione francese (a cura di B. Köpeczi e P.Sárközy), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, pp. 65-83.

VII săptămână, 2009: *Scurtă istorie a șantierului de construcție a Seminarului iezuit din Cluj(1580-1603).*

Bibliografie: Gh. Sebestyén, *Un projet de bâtiment datant de 1584*, in „Revue Romaine d’Histoire de l’Art” Série Beaux-Arts”, Tome XXII, Bucarest, 1985, pp. 65-73; Nicolae Sabău, *Appunti sulla pianta di costruzione del Seminario e del Collegio dei Gesuiti di Cluj, 1584* (mss. Cluj-Napoca, 2008).

VIII săptămână, 2009: *Maștrii italieni austrieci și germani în arhitectura religioasă barocă din Transilvania (bisericile din Cluj, Alba Iulia, Blaj, Oradea, Arad, Gai, Dumbrăveni).*

Bibliografie:

Nicolae Sabău, *Alcuni maestri italiani nella Transilvania del Settecento*, in „Italia e Romania due popoli e due storie a confronto (secc. XIV-XVIII)”, a cura di Sante Graciotti, Firenze. Leo S. Olschki, MCMXCVIII, pp. 320-344; Idem, *Egidio Jenovaj (Egidio da Genova), un maestru constructor italian în Aradul secolului al XVIII-lea*, in „Studi italo-romeni”, 3, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, pp. 79-91; Idem, *Maestri italiani nell’architettura religiosa Barocca della Transilvania. Maștrii italieni în arhitectura religioasă barocă din Transilvania*, Editura Ararat, București, 2001, pp. 7-64; Idem, *Metamorfoze ale Barocului Transilvan*, vol I, *Pictura*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2005, pp. 441-452.

IX săptămână, 2009: *Maștrii italieni și germani în arhitectura militară din Transilvania (Secolul al XVIII-lea).*

Bibliografie: Klara Garas, *Migration d’artistes, relations artistiques. Les maîtres italiens et la pénétration du Baroque en Hongrie. Le Baroque en Hongrie*, Montauban, 1976, pp. 47 sq; Eadem, *Maestri italiani e veneziani nell’Ungheria del secolo XVIII*, in „Venezia, Ungheria fra Arcadia e Iluminismo” (Red. B. Köpeczi – P. Sárkzi), Budapest, 1982, pp. 265-274; Gheorghe Anghel, *Maestri ticinesi in Transilvania alla fine del XVII e all’Inizio del XVIII secolo*, in Nicolae Sabău (a cura di), *Maestri Ticinesi in Transilvania tra Cinquecento e Settecento*”, pp. 81-148; Nicolae Sabău, *Giovanni Morando Visconti in Transilvania. Intorno a un piano inedito per „il Castello” di Cluj*, in Idem (a cura di), „Maestri ticinesi in Transilvania tra Cinquecento e Settecento”, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2001, pp. 51-79; Voit Pál, *A francia barokk művészet jelenségei Magyarországon*, în

Galavics Géza (sub red.), „Magyarországi Reneszansz és Barokk, Budapest, 1975, pp. 451-471.

X săptămână, 2009: *Cetatea bastionară din Alba Iulia.*

Bibliografie: Gheorghe Anghel, *Despre fortificația bastionară din secolul al XVIII-lea de la Alba Iulia*, in „Apulum”, Alba Iulia, 23, 1986; Toma Goronea, *Fortificația bastionară de tip Vauban de la Alba Iulia (prima jumătate a secolului al XVIII-lea)*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2007, pp. 9-20, 51-75.

XI săptămână, 2009: *Relieful și statui la feortificația bastionară din Alba Iulia (programul iconografic și iconologic – consonanțe europene).*

Bibliografie: N. Sabău – Gh. Fleșer, *Sculptura barocă a cetății din Alba Iulia*, in „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj”, Cluj-Napoca, XXIII, 1986, pp. 123-186; Nicolae Sabău, *Metamorfoze ale Barocului transilvan*, vol. I, *Sculptura*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp. 28-37, 209-215; Idem, *Le programme iconographique de la citadelle d’Alba Iulia (1715-1738)*, in Harald Heppner – Wolfgang Schmale (Hg. /a cura di/), „**Festung und Innovation**”, Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzenten Jahrhunderts, Bd. 20, Bochum, 2005, pp. 73-92, 237-266.

XII săptămână, 2009: *Domenico Luchini „magister murariorum” în arhitectura barocă din Oradea.*

Bibliografie: Nicolae Sabău, *Contribuții la cunoașterea arhitecturii baroce din Oradea*, in „Crisia”, XIV, Oradea, 1984, pp. 467-487; Idem, *Maestri italiani nell’architettura Barocca di Transilvania. Maestri italiani în arhitectura barocă din Transilvania*, Editura Ararat, București, 2001, pp. 41-56; Idem, *Domenico Luchini „magister murariorum” nell’architettura barocca di Oradea*, in Nicolae Sabău (a cura di), „Maestri Ticinesi in Transilvania tra Quattrocento e Settecento” Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007, pp. 149-182;

XIII săptămână, 2009: *Influența italiană în artele plastice din Țara Românească (arta în epoca brâncovenească).*

Bibliografie: Anca Brătuleanu, *Curți domnești și boierești în România. Valahia veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea*, Editura Simetria, București, 1977, pp. 52 sq.; Vasile Drăguț, *Arta brâncovenească*, Editura Meridiane, București, 1971; Ion, Narcis Dorin, *Castele, palate și conace din România*, Editura Fundației Culturale Române, București, I, 2001, pp. 24, 30-32, 39, 297; Mario Ruffini, *L’influsso italiano in Valacchia nell’epoca di Costantino – Vodă Brâncoveanu (1688-1714)*, in „Acta Historica” tomus XI, Monachii, 1974, pp. 224-246; Nicolae Sabău, *Sculptura barocă în România. Secolele XVII-XVIII*, Editura

Meridiane, București, 1992, pp. 171-201; Tereza Sinigalia, *L'architecture de l'époque brancovane receptacle des influences de la Venetie*, in „Italia e Romania due popoli e due storie a confronto” a cura di Santa Graciotti, Ed. Leo. S. Olschki, Firenze, 1998, pp. 207 sq.

XIV săptămână, 2009: *Prezențe artistice italiene la Iași între secolele XVII-XX. Artiști români în Italia, Franța și Austro-Ungaria.*

Bibliografie: Gh. I. Maxim, *Petrecerea artistului Gh. Asachi în Roma ottocentească*, Tiparul Institutului de Artă Grafică „Sf. Monastire Neamțu”, 1947, pp.sq.; *Italia văzută de artiștii români* [catalog al expoziției] de pictură – acuarelă – desen – sculptură prezentată de Asociația Amiciția italo-română (15-31 martie 1940), atelierele „Luceafărul”, București, 1940; Teodora Voinescu, *Arhitecți, pictori și sculptori bursieri ai statului român în străinătate 1840-1877*, extras din „Analecta”, vol. III, București, 1945, pp. 3-16; Nicolae Sabău, *Sculptura barocă în România. Secolele XVII-XVIII*, Editura Meridiane, București, 1992, pp. 205-227; Gheorghe Macarie, *Între literatură și artele plastice*, Editura Trinitas, Iași, 1998, pp. 21-45, 73-94, 324-335; Idem, *Interferențe spirituale italo-române. Interferenze spirituali italo-rumene*, Editura Universitas XXI, Iași, 2002, pp. 135-144, 163-201, 223-259;

Cluj-Napoca, 08.06.2008

Prof. dr. Nicolae Sabău